

הקהל

הקהל את העם

פרשת הקהל

וַיֵּצֵאוּ מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר, מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים בְּמֵעַד שָׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסְּכוּת. בָּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר, תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם. הֲקֵל אֶת הָעַם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ, לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וַיִּרְאוּ אֶת ה' אֱלֹהֶיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. וּבְנִיֵּיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ לִירְאֶה אֶת ה' אֱלֹהֶיכֶם, כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ.

(דברים ל"א, י"ג)

מוצאי יום-טוב הראשון של חג, בשמיני[ת], במוצאי שביעית, עושין לו [למלך] בימה של עץ בעזרה, והוא יושב עליה, שנאמר מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה וגו'. חזן הכנסת נוטל ספר-תורה ונותנה לראש-הכנסת וראש-הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכהן גדול וכהן גדול נותנה למלך והמלך עומד ומקבל וקורא יושב [-בישיבה] אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד, ושבוהו חכמים. - - - וקורא מתחילת אלה הדברים עד שמע, והיה אם שמוע, עשר תעשר, כי תכלה לעשר ופרשת המלך וברכות וקללות, עד שגומר כל הפרשה [עד, מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב" - רמב"ם].

(סוטה מ"א, א)

ואמנם היו נותנים ספר-תורה מיד ליד, לכבוד ולתפארת.

(רמב"ם, פי' המשניות)

בימה של עץ היו עושין לו בעזרה ויושב עליה. ר' אליעזר בן יעקב אומר: בהר הבית, שנאמר (נחמיה ח') „ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים, מן האור עד מחצית היום וגו' ויעמוד עזרא על מגדל עץ אשר עשו לדבר וגו' ויפתח עזרא הספר לעיני כל העם" וגו', ואומר (דברי הימים ב', כ"ג): „ותרא והנה המלך עומד על עמודו במבוא והשרים והחצוצרות”.

אותו היום כהנים עומדים בגדרים ובפרצות וחצוצרות של זהב בידיהם, תוקעים ומריעים ותוקעים [כדי להקהיל את העם]. כל כהן שאין בידו חצוצרות, אומרים: דומה שאין כהן הוא. שכר גדול היה לאנשי ירושלים, שמשכירין חצוצרות בדינר זהב. בו ביום ראה ר' טרפון: חיגר עומד ומתריע בחצוצרות. משם אמרו: חיגר תוקע במקדש.

(תוספתא סוטה, פרק ז' ח)

אין קורין בהקהל אלא במשנה תורה בלבד.

(ספרי)

אמר ר' אבהו: ולמה קורין עשר תעשר, כי תכלה לעשר? — על ידי שיצאו ישראל משביעית [שאין מעשרות נוהגות בה] לשמינית, שלא לשכוח את המעשרות.

(ירושלמי סוטה, ספ"ז)

הקהל — מצות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות.

(קידושין ל"ד, א)

הקהל [שחל להיות בשבת] מאחרין [ליום ראשון] ולא מקדימין [כיון שעדיין לא הגיע זמן חיובו, אם יקדימוהו לא יצאו ידי חובתן].

(מגילה ה', א)

ר' בא בריה דר' חייא בר בא אמר: מפני התקיעה [תקיעת החצוצרות]. ר' יצחק בי ר' חייא אמר: מפני הבימה [שהיה המלך יושב עליה, ואי אפשר לעשותה בשבת]. ויעשו אותה מאתמול [מערב יו"ט] — שלא לדחוק את העזרה [שביו"ט היו הכל מביאין את קרבנותיהן והיו צריכין ריוח גדול, והבימה היתה גדולה ורחבה — קרבן העדה]. אמר ר' מתנייה: על שם (דברים ט"ז) לא תטע לך אשרה כל עץ [אסור לעשות אכסדראות של עץ במקדש שנאמר כל עץ (תמיד כ"ח, ב), ובימה של הקהל לשעתה היתה (ראב"ד, פ"ו מהל' עכו"ם הל' י'), ולפיכך אסור להקדימה].

(ירושלמי מגילה, פרק א' הל' ד)

למה נקרא שמו קהלת? — שהיו דבריו נאמרין בהקהל.

(ריש מדרש קהלת)

א"ר יוסי בר יעקב: במוצאי שמיטה מלך ירבעם על ישראל. הדא הוא דכתיב (דברים ל"א) מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות בבוא כל ישראל לראות את פני ד' אלקיך במקום אשר יבחר, תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם. אמר: אקום אני לקרוא — יאמרו מלך-המקום קודם: אקרא שני לו — גנאי הוא לי: לא אקרא כלל — בזיון הוא לי: אניחם ויעלו לבדם לירושלים — יעזבוני וילכו אצל רחבעם בן שלמה, הה"ד (מלכים א, י"ב) אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ד' בירושלים, ישוב לב העם הזה אל אדוניהם אל רחבעם - - - א"ר אבין בר כהנא: אף שבתות וימים טובים מצינו שבדה להם ירבעם מלבו הה"ד (מלכים א, י"ב) ויעש ירבעם חג בחודש השמיני בחמשה עשר יום לחודש בחג אשר ביהודה וגו'.

(ירושלמי עבודה זרה, סרק א' הלכה א)

מעשה בר' יוחנן בן ברוקא ור' אלעזר בן חסמא, שהלכו להקביל פני ר' יהושע בפקיעין. אמר להם: מה חידוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו: תלמידיך אנו ומימיך אנו שותין [ואין לנו לדבר בפניך — רש"י]. אמר להם: אף על פי כן, אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש. שבת של מי היתה? — שבת של ר' אלעזר בן עזריה היתה. ובמה היתה הגדה היום? אמרו לו: בפרשת הקה"ל. ומה דרש בה? — „הקהל את העם, האנשים והנשים והטף” אם אנשים באים ללמוד, נשים — באות לשמוע, טף למה באים? — כדי ליתן שכר למביאייהן. אמר להם: מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני.

(חגיגה ג', א)

הקהל - מעמד הר סיני

מצות עשה להקהיל כל ישראל, אנשים ונשים וטף, בכל מוצאי שמיטה, בעלותם לרגל, לקרות באזניהם מן התורה, פרשיות שמזרזות אותן במצות ומחזקות ידיהם בדת האמת. - - - הקריאה והברכות בלשון הקודש, שנאמר: „תקרא את התורה הזאת” בלשונה, אע"פ שיש שם לועזות. וגרים שאינם מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם, לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה, כיום שניתנה בו בסיני. אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה, חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתירה. ומי שאינו יכול לשמוע [כגון שעומד מרחוק — לחם משנה], מכויין לבו לקריאה זו, שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת, ויראה עצמו

כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא
להשמיע דברי הא-5.

(רמב"ם, הלכות חגיגה, פרק ג')

לדעת את ד'

נתיחדה לנו מצוה במועד שנת השמטה בחג הסוכות, להקהיל שם
האנשים והנשים והטף והגרים, לפי שאותה השנה משחררת הכל
ומפקעת השעבוד מכל החי, מכל בשר, להשיב הכל תחת יד האדון
ד' צבאות, ואז באותה שנה לא תועיל חזקתם לאשר תחתיים, שאין
שם אדנות בארץ בעת ההיא.

משרשי המצוה, לפי שכל עיקרן של עם ישראל היא התורה,
ובה יפרדו מכל אומה ולשון, להיות זוכים לחיי עד, תענוג נצחי שאין
למעלה הימנו בנבראים. על כן בהיות כל עיקרן בה, ראוי שיקהלו
הכל ביחד בזמן אחד מן הזמנים לשמוע דבריה, ולהיות הקול יוצא
בתוך כל העם, הנשים וטף, לאמר: מה הקיבוץ הרב הזה שנתקבצנו
יחד כולנו? ותהיה התשובה: לשמוע דברי התורה, שהיא כל עיקרנו
והודנו ותפארתנו. ויבואו מתוך כך לספר בגודל שבחה והוד ערכה,
ויכניסו הכל בלבם חשקה, ועם החשק בה ילמדו לדעת את השם
יתברך ויזכו לטובה, וישמח השי"ת במעשיו, וכענין שכתוב בפירוש
בזאת המצוה „ולמען ילמדו ויראו את ד'". — — — ונוהגת מצוה זו
בזמן שישראל על אדמתם, ועובר על זה, בין איש בין אשה, ולא
בא במועד הזה לשמוע דברי התורה, וכן המלך אם לא רצה לקרות,
בטלו עשה זה וענשם גדול מאד, כי זאת המצוה עמוד חזק וכבוד
הדת.

(החנוך, מצוה תפ"ט ותרי"ב)

הלמוד הכללי

לפי שהמלך — כפי שזכר המדיני — הוא נפש כללית לעם, ובהיותו
הוא הקורא, היה כל ישראל קורא.
ואמנם למה היתה הקריאה הזאת בשנת השמיטה ובחג הסוכות
ולא היתה בכל שנה ושנה וגם מדי חודש בחדשו, בהיות כי התורה
האלקית היה ראוי שלא ימושו דבריה מפינו? — הנה הסבה בזה היתה לפי
שהקב"ה השגיח שיהיו דברי תורה חביבין על ישראל, ושמלבד הלמוד
הפרטי, שיחידי הסגולה, הכהנים, הלויים, החכמים והשופטים, ילמדו את
התורה ויהגו בה יומם ולילה, עוד בפומבי גדול יקרא הגדול שבעם,
שהוא המלך או השופט, את ספר התורה נגד כל ישראל, כדי שישמעו

ויתפעלו לכותיהם מהדברים ומכבוד המדבר והקורא. ואם היה זה בכל שנה, היה הדבר נקל בעיניהם, כמאמר שלמה (משלי כ"ח, טו) הוקר-רגלך מבית רעך וגו'.

ולכן צוה שמהשנים לא תהיה הקריאה תדירה בכל שנה, כי אם בשנת השמיטה, לפי שבשנה ההיא יהיו פנוים מכל עסקיהם אשר הם מתעסקים בעבודת האדמה, והיו כלם שובתים מחרישה זריעה וקצירה וכל מלאכת עבודה, ומזונות מוכנים לפנייהם ומתברכים להם, כמו שאמר וצויתי את ברכתי וגו', וצוה שתהיה הקריאה בחג הסוכות, לפי שהיו כל התבואות נאספות ואין לב הבעלים עליהם. — — — ולכן נקרא החודש זיו, שזיוו הולך ואור על המעשים הנעשים, לזה היה הזמן ההוא יותר מיוחד ונאות לבוא כל ישראל ירושלים לשמוע את התורה מפי המלך. גם היו בחג הסוכות יוצאים מראש השנה ועד יוה"כ, שכבר יושלמו עם יוצרם, וכחותיהם ותאותיהם נכנעות לעבודתו, ובבוא כל ישראל להראות את פני ד', יהיו דבקים בו, ואז ישמעו את התורה בכוונה רצויה וילמדו ליראה. — — — ועל הטף ביאר ואמר „ובניהם אשר לא ידעו ישמעו וילמדו ליראה את ד'“ גו', רוצה לומר: שבבואם בימים שתחול בהם חובת שמירת המצוות וקיומם, יקל משא האבות וטרחם המוטל עליהם להביאם בעול מלכות שמים, במה שקדם להם מההרגל בקטנותם לבוא שמה.

ובגמרא אמרו (סוטה מ"א) שהיו עושין למלך בימה גדולה והיה קורא את התורה באותו פומבי גדול, בכבוד וגדולה רבה. וכבר ראיתי כתוב: שבכל שנה ושנה היה הכהן הגדול או הנביא או השופט וגדול הדור, קורא בחג הסוכות חלק מן התורה, ושהיה משלים ספר בראשית ואלה שמות ויקרא במדבר סיני בשש שנים, ובשנה השביעית — שנת השמיטה — בחג היה קורא המלך ספר אלה הדברים. שבכל שנה ושנה ברגל, בחג, קריאת התורה בסדר, ובשנה ההיא השביעית היה המלך מסיים התורה באופן ההוא, ושמכאן נשאר המנהג בימינו שביום השמיני חג העצרת האחרון — נקרא יום שמחת תורה, שבו ביום אנו משלימים את התורה, — עומד הגדול שבקהל ומסיים אותה והוא בעצמו קורא מבלי תורגמן, פרשת וזאת הברכה, לדמיון מעשה המלך בזמן ההוא.

(אברבנאל פ' וילך)

הקורא בתורה

ומנין שזה שאמרה תורה „תקרא את התורה הזאת“ במלך דבר הכתוב? — מדברי נביאים למדנו, שנאמר ביאשיה „וישלח המלך ויאספו

אליו" וגו' ונאמר „ויקרא באזניהם את כל דברי הברית הנמצא בית ד'".
(ספר מצות גדול, עשין ר"ל)

אותה קריאה, ע"י מלך היא, כדתניא בספרי בפרשת המלך (רש"י) —
— ודקדקתי ולא מצאתיה, — — — אבל דבר הלמד מעניינו הוא, שמשא
אמר ליהושע „תקרא" וגו' ויהושע מלך היה.
(תוספות יו"ט, סוטה פ"ז, משנה ח)

ונראה לי, דמה שהמלך קורא זהו מדרבנן, כדי ליתן כבוד לתורה,
וגם כדי שיזהרו יותר במצוות התורה, שיראו שגם המלך חייב לשמור
מצותיה, כל-שכן כל יחיד. מיהו בזמן שאין מלך, לא היו מבטלין
מצות עשה זו, אלא גדול שבצבור קורא אותה, כהן גדול או ראש
הסנהדרין.

(תפארת ישראל, שם)

הקהל בזמן הזה

ראוי הוא לנו לעשות זכר למקדש למצות הקהל, שהיה לה עיקר
מן התורה בבית הראשון לכל הפחות, ועוד שגם בשיעור עצמה הרי
נהגו בימי האמוראים וגם בימי הגאונים האחרונים. ואם כן, מדוע לא
נעשה זכר ושם למצוה זו, האהובה והנחמדה, שהיתה במקום מקדשנו,
עטרתנו ותפארתנו? ועוד שהגאונים האחרונים החליטו בפשיטות שהמצוה
מוטלת על כל גדול בישראל. — — —

אי לזאת קנאתי קנאה גדולה למצוה זו, וכדברי החסיד ב„ספר
חסידים" [סי' תקפ"ו] שיחזור אחרי מצוה שדומה למת-מצוה. ואשרי
הדור שהגדולים נשמעים לקטן שבקטנים כמוני, וידרוש כל רב בעדתו
[בפרשת הקהל]. דבר בעתו מה טוב וכל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה
לעולם, ועליהם ועלינו תבוא ברכת טוב.

והשם יתברך יזכנו לשמוע קריאת ההקהל בבית מקדשנו
ממשיח צדקנו, בעת שיהיו כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל
במעמדם.

(הגאון ר' אליהו דוד רבינוביץ-תאומים ז"ל, קונטרס זכר למקדש)